FÖRDJUPNINGSMATERIAL

Hållbara leveranskedjor

En introduktion till hållbarhet och leveranskedjor

BYGGVARU® BEDÖMNINGEN

SVENSK BYGGTJÄNST

Det här fördjupningsmaterialet är ett komplement till e-utbildningen Hållbara leveranskedjor.

Att arbeta för hållbara leveranskedjor är ett stort och viktigt men långt ifrån omöjligt arbete som du med rätt verktyg kan påbörja redan idag. Vi tror att den här utbildningen ska vara ett verktyg på vägen. Ett annat verktyg är samarbete. Gör gärna utbildningen tillsammans med dina kollegor så skapar ni bra förutsättningar för att sedan kunna jobba vidare med att hållbarhetssäkra leveranskedjan tillsammans.

Materialet är tänkt att fungera som en fördjupning till de ämnen du får ta del av i utbildningen och är indelad i avsnitt som speglar de tre huvudområdena, det vill säga ”Vad är hållbarhet?”, ”Vad är en leveranskedja?” och ”Hur gör jag?”. Varje avsnitt innehåller också tre delar:

• Fördjupande texter för dig som vill lära dig mer.

• Diskussionsövning till er som genomför utbildningen i grupp (går även till viss del att genomföra på egen hand).

• Länkar till relaterade rapporter, hemsidor eller goda exempel. Vi vill passa på att informera om att länkar kan komma att uppdateras efter att detta fördjupningsmaterial har publicerats. Om en länk inte fungerar: testa att söka på namnet i din webbläsare, så hittar du förhoppningsvis den senaste och aktuella länken.

Innehåll

4 **Avsnitt 1: Vad är hållbarhet?**
6 **Tre dimensioner av hållbarhet**
11 Övning
15 Länkar
16 **Globala överenskommelser och skärpta krav**
28 Övning
29 Länkar

30 **Avsnitt 2: Vad är en leveranskedja?**
31 **En av branschens största hållbarhetsutmaningar**
32 Övning

34 **Avsnitt 3: Hur gör jag?**
35 **Kartlägg leveranskedjan**
36 Övning
37 Länkar
38 **Identifiera risker**
41 Övning
42 Länkar
45 **Förhindra och begränsa riskerna**
46 Övning
47 Länkar

AVSNITT 1

Vad är hållbarhet?

Begreppet Hållbar utveckling har nog ingen missat; däremot är det inte helt lätt att definiera vad det egentligen innebär. En bra utgångspunkt som fortfarande känns aktuell är definitionen som myntades av FN:s världskommission för miljö och utveckling 1987. Grundtanken är att tillväxt aldrig ska ske på bekostnad av planetens hälsa. Den definition som presenterades i rapporten ”Vår gemensamma framtid” är fortfarande den vedertagna när det gäller hållbar utveckling och ett begrepp vi idag ofta använder:

”Hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov.”

Hållbarhet handlar alltid om en helhet, med flera olika dimensioner som hänger ihop. Vår stora utmaning är att kunna tillgodose samhällets behov och samtidigt leva inom planetens ekologiska gränser, utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov. Hållbar utveckling har tre dimensioner – den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga – vilka är ömsesidigt beroende av varandra. Till exempel kräver utrotning av fattigdom att social rättvisa, ekonomisk utveckling och skydd av miljön främjas.

Eftersom alla tre delarna hänger ihop är det viktiga inte att kategorisera dem, utan att förstå att de är odelbara och hur de samverkar. En leveranskedja är inte hållbar om inte alla de tre dimensionerna är kvalitetssäkrade.

Tre dimensioner av hållbarhet

Den miljömässiga hållbarheten

Vår produktion och hela den kedja som går från råvara till färdig produkt eller tjänst bidrar till negativ påverkan på vår miljö och i förlängningen till klimatförändringarna. Så är det för alla företag i olika utsträckning.

Det miljömässiga hållbarhetsansvaret handlar om att identifiera sina risker, sätta mål och genomföra konkreta åtgärder för att minimera och förebygga dessa. Inte minst handlar det om att hitta sätt för att aktivt bidra till innovation och utveckling som möjliggör mer hållbara, eller kanske helt cirkulära eller klimatneutrala, metoder och material.

Miljömässig hållbarhet handlar förstås om att begränsa klimatförändringarna, men inte enbart om det. Det handlar till exempel också om hur vi värnar och bevarar biologisk mångfald och ekosystemens funktioner, hur våra transporter ser ut, vilken livslängd våra produkter har, hur vi väljer att resa i tjänsten eller hur vi hanterar vårt avfall. I samhällsbyggnadssektorn rör det sig till exempel om återbruk, miljö- och hälsofarliga

ämnen, transporter, byggmaterialets klimatpåverkan, energianvändning på byggarbetsplatser eller hur vi hanterar massor.

Det finns en mängd olika initiativ i vår sektor för att ta så stort miljömässigt hållbarhetsansvar som möjligt, både branschgemensamt och inom enskilda organisationer. Dessa initiativ handlar både om att begränsa miljöpåverkan och att bidra till innovation för nya hållbara lösningar. Ett bra branschgemensamt exempel är den nyligen uppdaterade **Färdplan för fossilfri konkurrenskraft: Bygg- och anläggningssektorn**.

Den sociala hållbarheten

Företag har ett socialt hållbarhetsansvar både i och utanför den egna verksamheten. Först och främst har vi förstås ansvar för våra egna medarbetare, deras arbets- och anställningsvillkor och deras arbetsmiljö, men ett lika stort ansvar förväntas också att vi tar för de människor som direkt och indirekt påverkas av vår verksamhet. Vi pratar alltså både om mänskliga rättigheter och arbetsmiljörelaterade eller arbetsrättsliga frågor. Det handlar framför allt om produktions- och arbetsförhållanden i leveranskedjan men också om hur organisationen bidrar till mångfald eller arbetstillfällen i lokalsamhället.

De sociala hållbarhetsfrågorna utgår från hur ett företag hanterar sina interna och externa relationer; framför allt inom områden som arbetsmiljö, likabehandling, arbets- och anställ-

ningsvillkor och mänskliga rättigheter, inte minst för extra utsatta grupper såsom barn, unga eller kvinnor. Är deras rättigheter skyddade? Är deras arbetsmiljö säker och arbetsvillkoren skäliga?

Social hållbarhet fokuserar alltså på hur de egna medarbetarna har det, till exempel när det gäller hälsa, säkerhet, likabehandling och anställningstrygghet, men det också på hur människor behandlas i leveranskedjan. Dessutom handlar social hållbarhet om hur företag bidrar i det lokalsamhälle där de verkar, till exempel genom att bygga tillgängligt eller bereda arbetstillfällen för unga. Ansvaret för människan är genomgående, oavsett sammanhang.

Den ekonomiska hållbarheten

Den ekonomiska hållbarheten är nära förbunden med både miljön och de sociala frågorna. Till exempel kan ekonomisk hållbarhet handla om affärsetik och hur vi förhindrar mutor och korruption, om hur hållbara lösningar ska finansieras, om hur vi uppnår cirkulära flöden eller vad som ska krävas för att kalla finansiering för hållbar.

Hållbara innovationer och lösningar måste ju dessutom kunna hålla rent ekonomiskt, annars får de aldrig någon spridning. Förr eller senare måste ju någon vilja betala för den hållbara utvecklingen.

Den ekonomiska hållbarhetsaspekten kallas ibland också för ”governance”, eller styrning, det vill säga hur vi kravställer, hanterar och följer upp varandra i vår leveranskedja och på vilket sätt vi tar ansvar för att den är etisk och hållbar hela vägen. Styrningen kan ses som en kontrollmekanism i förhållande till exempelvis korruption och mutor, men det är bara en liten del. Governance eller styrning visar framför allt ledningens engagemang och uppföljning när det gäller hållbarhetsfrågorna. Viktigast här är hur ett företag styr; sätter mål, riskbedömer och riskhanterar, leder, verkställer, kravställer, kontrollerar och följer upp. Det är även viktigt att använda ett etablerat ramverk för rapportering av risker och möjligheter så att dessa är transparenta för alla intressenter.

Intressenterna vill veta om verksamhetens hållbarhetsarbete är pålitligt. Finns risk för green washing eller är frågorna på ledningens agenda på riktigt? Hur kravställer, styr och kontrollerar ledningen och styrelsen hållbarhetsfrågorna, såväl internt som i leveranskedjan?

Ekonomisk hållbarhet och governance/styrning handlar om att agera juridiskt och etiskt korrekt, att bedriva ett aktivt korruptionsbekämpande arbete, att hantera risk, att vara transparent och att kravställa och följa upp, internt och externt samt att regelbundet rapportera kring hur det faktiskt ser ut. Ledningens engagemang är av största betydelse.

Övning

I e-utbildningen fanns en prioriteringsövning där ni fick ta ställning till hur viktiga olika hållbarhetsaspekter var. På följande tre sidor finns mer utförlig information om vad de olika områdena kan innebära. Diskutera:

Utifrån vår egen verksamhet och leveranskedja, var har vi våra styrkor och svagheter på de här områdena?

Vet vi hur det står till i hela vår leveranskedja? Hur vet vi i så fall det? Kan vi vara säkra?

Finns det mer vi kan göra för att kvalitetssäkra kedjan, eller till och med vår egen verksamhet?

Viktiga hållbarhetsaspekter

Rätt att organisera sig fackligt

För oss i Sverige kan det tyckas som en självklarhet att vi får organisera oss fackligt men det är långt ifrån överallt som människor har den möjligheten. Inte ens på våra svenska arbetsplatser är den viktiga föreningsfriheten alltid självklar. Rätten att organisera sig fackligt är lagstadgad, finns med bland ILO:s kärnprinciper och är dessutom reglerad i FN:s Global Compact som den tredje av dess tio principer: Upprätthålla föreningsfrihet och erkänna rätten till kollektiva förhandlingar.

Minskade koldioxidutsläpp

Vi vet att reducerade utsläpp av växthusgaser är den absolut viktigaste åtgärden för att stoppa, eller i alla fall begränsa, klimatförändringarna. Trots allt vi vet om våra utsläpps förödande effekt på den globala uppvärmningen så ser vi att det går alldeles för långsamt. De mål som satts genom Parisavtalet, inom EU eller nationellt ser just nu svåra ut att uppnå. Klimatförändringarna och dess effekter, inte minst i form av extremväder, påverkar inte bara planeten utan också människors levnadsvillkor. De allra mest utsatta grupperna i samhället drabbas dessutom värst. Att varje organisation gör sitt yttersta för att begränsa, och transparent redovisa, sina CO2-utsläpp är avgörande för jordens och människans framtid.

Visselblåsarfunktion

Att kunna anmäla missförhållanden utan att känna sig hotad eller bevakad är en viktig rättighet i arbetslivet och en central del av en kvalitetssäkrad, hållbar leveranskedja. Sedan den 17 december 2023 gäller att alla arbetsgivare i Sverige med fler än 50 anställda ska ha en visselblåsarfunktion. Syftet med en sådan är att anställda, men också personer utanför företaget, ska kunna anmäla missförhållanden och oegentligheter utan att behöva vara rädda för repressalier. I en lång, internationell leveranskedja är denna rätt extra viktig. Anmälningar som kommer in via visselblåsarfunktionen ska behandlas av en oberoende part för att säkerställa en säker hantering.

Systematiskt arbetsmiljöarbete

En av de viktigaste sociala hållbarhetsfrågorna handlar om allas rätt till en säker, trygg och inkluderande arbetsmiljö. Ingen ska drabbas av olycksfall, ohälsa eller utanförskap på jobbet; det gäller på våra egna arbetsplatser och i hela leveranskedjan. Rätten till en säker arbetsmiljö är inte bara en mänsklig rättighet, den är också reglerad genom en rad internationella ramverk och konventioner. Befintliga och planerade EU-lagstiftningar såsom CSRD och CSDDD understryker denna rättighet och arbetsgivarens ansvar genom hela leveranskedjan. För att arbetsgivaren ska kunna fullgöra sin omsorgsplikt om medarbetarna krävs ett ständigt, systematiskt arbetsmiljöarbete. I Sverige reglerar arbetsmiljöföreskriften AFS 2001:1 Systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM) hur arbetsgivare ska arbeta för att främja, förebygga, riskbedöma, hantera och följa upp den fysiska, men också den psykosociala, arbetsmiljön.

Skydd av biologisk mångfald

Biologisk mångfald innebär den variation som finns på jorden mellan arter och livsmiljöer och är livsnödvändig för ekosystemens fortlevnad. Det är tack vare den biologiska mångfalden som naturens fantastiska funktioner kan ge oss sådant som rent vatten eller ren luft. Den biologiska mångfalden, eller variationen i naturen, krävs för att hålla djurliv, växtlighet och andra funktioner i balans. När vi bygger och anlägger bidrar vi till viktiga mänskliga och sociala värden men samtidigt utgör detta stor påfrestning på den biologiska mångfalden. Ett ansvarsfullt samhällsbyggande kräver ansvar för fortsatt fungerande ekosystem och för skydd av den biologiska mångfalden. Tidigare har skyddet av den biologiska mångfalden fått stå tillbaka lite i förhållande till klimatfrågorna men det är tydligt att internationella regelverk och krävställningar betonar denna fråga allt mer.

Sund konkurrens

Att konkurrensutsätta branscher och verksamheter har genom alla tider visat sig vara ett bra sätt att driva utveckling och innovation, men en grundförutsättning är förstås att konkurrensen sker på lika villkor – att den är sund helt enkelt. Med sund konkurrens menar branschen att alla aktörer ska ha lika möjligheter att konkurrera om ett projekt. Alla ska bedömas utifrån förmågan att genomföra det efterfrågade arbetet och inget annat.

Idag utmanas den sunda konkurrensen av allt ifrån kriminella organisationer som utnyttjar sin arbetskraft, till människor som i sina yrkesroller utnyttjar relationer och vänskapsband. När priserna pressas och organisationer tar genvägar för att kunna konkurrera med sina tjänster och produkter, då tas ofta stora risker i leveranskedjan. Framför allt innebär dessa genvägar att människorna i leveranskedjan får sämre arbetsvillkor, en farligare arbetsmiljö och att de inte får den ersättning de ska ha för sitt arbete. Osund konkurrens leder till kränkningar av de mänskliga rättigheterna, brott mot såväl lagstiftning som internationella konventioner och en leveranskedja som definitivt inte är hållbar. Det är av största vikt att varje aktör i hela kedjan ansvarar för att kravställa, kontrollera och följa upp så att konkurrensen i branschen aldrig någonsin sker på bekostnad av människors villkor.

Jämställda arbetsplatser

Ingen människa ska diskrimineras på grund av sitt kön; detta är reglerat i FN:s mänskliga rättigheter men också i andra internationella ramverk och konventioner såsom tex. ILO:s kärnkonventioner. Trots dessa förbud vet vi att kvinnor i hela världen har sämre förutsättningar i såväl livet som i arbetslivet. Därför är ett aktivt arbete för jämställdhet i hela leveranskedjan en mycket viktig hållbarhetsfråga; dessutom är jämställdhet ett av de 17 globala målen. Jämställdhet är en av den svenska samhällsbyggnadssektorns största utmaningar. Stora delar av branschen är fortfarande djupt ojämställd – samma sak gäller med de yrkesutbildningar som ska leda till jobb i sektorn i framtiden. För att vi ska kunna attrahera, rekrytera och behålla de skickligaste medarbetarna måste vi kunna erbjuda lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för kvinnor och män på våra arbetsplatser. Det handlar inte bara om att få in fler kvinnor, det handlar lika mycket om att alla, oavsett kön eller andra faktorer, ska kunna arbeta i branschen på lika villkor.

Korruptionsbekämpning

Korruption innebär att skaffa sig fördelar genom sin yrkesposition, vilket är oetiskt, men i många fall också olagligt. Dessutom kan korruption skada verksamhetens varumärke och förtroende för en mycket lång tid framåt. Korruption innebär ett otillbörligt utnyttjande av ens yrkesposition för att uppnå privata fördelar; helt enkelt att på ett olämpligt sätt blanda sitt formella uppdrag med sina privata intressen.

För att bekämpa korruption och skapa förtroende för branschen krävs det att varje aktör agerar på ett etiskt, lagenligt och förtroendefullt sätt. Det är inte alltid så lätt att veta vilket agerande som är det rätta; särskilt inte i en lång leveranskedja där delar av verksamheten är förlagd till andra länder. Därför är det så viktigt att skaffa sig kunskap, både om den svenska marknaden men inte minst om andra marknader där delar av ens verksamhet kan finnas. Att ha kunskap om vad lagen säger är förstås viktigt men det finns också god vägledning i det som kallas Näringslivskoden. För samhällsbyggnadssektorn har vi dessutom ÖMK; Överenskommelse mot mutor.

Att agera oetiskt ger inte bara ekonomiska konsekvenser utan påverkar också varumärket och legitimiteten för verksamheten för en lång tid framåt. Ett oetiskt företag är dessutom en oattraktiv arbetsgivare. Ett mutbrott leder inte bara till förtroendeskada för ett enskilt företag eller en offentlig aktör, utan också till skada för sektorn i stort. Dessutom kan ett oetiskt agerande i leveranskedjan leda till risk för såväl människa som miljö.
Att minska alla former av korruption och mutor är en del av FN:s globala mål för hållbarhet, och en grundläggande faktor för hållbara samhällen. Korruptionsbekämpning är framför allt en överlevnadsfråga för samhällsbyggnadssektorn.

Aktivt arbete mot diskriminering

Diskriminering är fortfarande alldeles för vanligt både i samhället, i skolan och i arbetslivet, trots att det är förbjudet enligt lag i de allra flesta länder och dessutom reglerat i ett flertal internationella ramverk och konventioner. Vissa grupper är särskilt utsatta och löper därmed större risk att trakasseras i leveranskedjans olika delar. Extra sårbara grupper ska ha ett särskilt skydd i lagen; vilka dessa grupper är kan dock variera från land till land. Den svenska diskrimineringslagen förbjuder alla former av diskriminering, trakasserier, sexuella trakasserier och repressalier som har koppling till någon av de sju skyddade diskrimineringsgrunderna: kön, ålder, sexuell läggning, religion, etnicitet, funktionsnedsättning och könsöverskridande identitet eller uttryck. Samma lag kräver också omfattande aktiva åtgärder av arbetsgivaren för att förebygga och förhindra diskriminering.

Länkar

ILO:s kärnkonventioner
https://www.uniontounion.org/international-labour-organization

FN:s Global Compacts 10 principer
https://globalcompact.se/om-oss/de-tio-principerna/

Parisavtalet
https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/climate-change/paris-agreement/

FN:s mänskliga rättigheter
https://fn.se/wp-content/uploads/2016/07/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf

De globala målen
https://www.globalamalen.se/

Visselblåsarlagen
https://www.av.se/om-oss/visselblasarlagen/

Systematiskt arbetsmiljöarbete
https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/arbeta-med-arbetsmiljon/systematiskt-arbetsmiljoarbete-sam/

CSRD
https://www.fi.se/sv/hallbarhet/regler/hallbarhetrapportering/

CSDDD
https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/corporate-sustainability-due-diligence_en

Arbetsmiljöföreskriften AFS 2001:1 Systematiskt arbetsmiljöarbete (SAM)
https://www.av.se/arbetsmiljoarbete-och-inspektioner/publikationer/foreskrifter/systematiskt-arbetsmiljoarbete-afs-20011-foreskrifter/

Näringslivskoden
https://www.institutetmotmutor.se/skrifter/naringslivskoden/

Globala överenskommelser och skärpta krav för hållbar utveckling

Parisavtalet, Agenda 2030, de globala målen och de mänskliga rättigheterna

För att säkerställa att utvecklingen går åt rätt håll har världens länder träffat flera globala överenskommelser för att säkerställa samverkan för hållbar utveckling. En av de mest kända överenskommelserna är Agenda 2030 som antogs av FN:s medlemsländer 2015. Agendan vilar på fyra hörnstenar med 17 mål och 169 delmål. De fyra hörnstenarna är:

- **Att utrota extrem fattigdom**
- **Att motverka ojämlikhet och orättvisor**
- **Att främja fred och rättvisa**
- **Att lösa klimatkrisen**

Agendans mål och delmål omfattar alla de hållbarhetsperspektiv som vi tidigare nämnt. Målen är odelbara, det betyder att alla hållbarhetsfrågor hänger ihop och påverkar varandra. Längre fram i detta dokument hittar du en länk till de globala målen och dessutom finns en dialogövning kring målen som ni kan göra tillsammans.

FN:s klimatförhandlingar sker en gång per år och kallas Conference of the Parties (COP). På COP deltar stater, näringslivet, civilsamhällesorganisationer, fackföreningar, representanter för urbefolkningar med flera.

Det var på COP 2015 som Parisavtalet förhandlades fram. Kärnan i avtalet var att minska utsläppen av växthusgaser samt att stödja dem som drabbats av klimatförändringarnas konsekvenser. Parisavtalet är ett globalt klimatavtal som framför allt innebär att den globala uppvärmningen ska begränsas genom att utsläppen av växthusgaser minskar. Nästan alla länder i världen stödjer Parisavtalet och målet att begränsa den globala uppvärmningen till 1,5 grader.

Människans fri- och rättigheter har varit skyddade betydligt längre än planeten; redan 1948 antogs FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna. De utgör en viktig grund för arbetet för hållbar utveckling.

Lagstiftning om mänskliga rättigheter skyddar grundläggande rättigheter och friheter som till exempel rätten till liv, frihet och säkerhet, yttrandefrihet eller rätten till frihet från tortyr, barnarbete och slaveri. Trots att de funnits så länge och kan tyckas självklara för oss så saknas förutsättningarna för ett drägligt, värdigt liv fortfarande för en stor del av jordens befolkning.

Utvecklingen går för långsamt

Tyvärr tycks inte utvecklingen gå åt rätt håll. Sommaren 2023 kom till exempel FN med en ny rapport som visade status för de globala målen. Enbart 15 % av målen vara på rätt väg. Hela rapporten kan du läsa **här**.

En stor mängd forskning visar på samma trend: att nå de gemensamt uppsatta målen kommer bli utmanande. Allra mest kritiskt läge är det för klimatmålen. De planetära gränserna utmanas allt hårdare och vi har snart nått en punkt som gör utvecklingen svår att vända. Det tycks allt svårare att uppnå Parisavtalets mål.

Samtidigt är det ett kritiskt läge för den sociala hållbarheten. FN:s rapport som nämnts ovan visar hur tydligt de globala utmaningarna hänger ihop och hur de redan svaga grupperna är de som drabbas allra värst av globala katastrofer, till exempel av pandemier och krig, eller av klimatförändringarnas följder. Om vi inte vänder utvecklingen kommer vi år 2030 till exempel att ha 575 miljoner människor i extrem fattigdom och 84 miljoner barn som inte får gå i skolan. Det krävs gemensamma kraftansträngningar för att lösa hållbarhetsutmaningarna.

Samhällsbyggnads-sektorn har ett stort ansvar

Hållbarhetsutmaningarna kan inte lösas enbart av politikers ansträngningar; tvärtom har världens företag ett mycket stort ansvar för att bidra till de hållbara lösningarna.

I Sverige är samhällsbyggnadssektorn en mycket viktig aktör för hållbar utveckling. Dels på grund av att sektorn står för över 20 % av landets utsläpp av växthusgaser men också för att branschen påverkar så många. Sektorn sysselsätter dessutom enormt många människor (enbart byggbranschen sysselsätter över 330 000 personer) och vi har vi långa och komplexa kedjor. Från det att en råvara utvinns till det att den utgör en del i ett byggnadsverk eller anläggning berörs många individer längs vägen.

Det är vårt ansvar att alla de människorna får sina rättigheter tillgodosedda i hela leveranskedjan och att vi aldrig utsätter någon individ för risk eller skada längs vägen. På samma sätt har vi ett ansvar för att ta miljöhänsyn och aldrig göra miljömässig skada. Att säkerställa hållbara leveranskedjor är vårt ansvar men också en av vår sektors allra största hållbarhetsutmaningar.

Krav från flera olika håll – inte minst från EU

En av de största utmaningarna för organisationer idag är att hålla koll på den allt mer omfattande floran av lagar, regler, ramverk och andra krav på hållbart företagande.

Många av dessa nya krav finns inom ramen för det man kallar EU:s gröna giv. Syftet med den gröna given är att påskynda omställningen till en modern, resurseffektiv och konkurrenskraftig ekonomi där det inte finns några nettoutsläpp av växthusgaser 2050.

På nästa sida ser du en översikt över initiativ och regleringar inom hållbarhet.

Initiativ och regleringar

Corporate Sustainability Due Diligence Directive (CSDDD)

Kräver att företag visar ”tillbörlig aktsamhet” i hela leveranskedjan, vilket innebär att de ska göra allt de kan för att identifiera, förhindra, begränsa och redogöra för företags faktiska och potentiella negativa påverkan på mänskliga rättigheter och miljö. Kommer att få stor betydelse för hur vi kravställer och arbetar med hållbara leveranskedjor.

Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)

CSRD är EU:s nya lagstiftning för hållbarhetsrapportering.
Bolag behöver redovisa hur de hanterar miljömässig, social och styrnings-relaterad hållbarhet. För det finansiella året 2024 var det noterade stora bolag som omfattades, men lagstiftningen börjar gradvis att gälla allt fler bolag.

European Sustainability Reporting Standards (ESRS)

ESRS definierar vilka hållbarhetsaspekter som företaget ska redovisa om. Alla standarder ställer krav på hur information om området hanteras, och följs upp av hållbarhetsdata.

Science Based Targets

Ett initiativ i samarbete mellan CDP, United Nations Global Compact och World Resources Instiute och WWF. Företag ansluter sig till initiativet för att sätta vetenskapsbaserade klimatmål.

Taxonomin

Klassificeringssystem som ska underlätta hållbara investeringsbeslut genom att definiera vad som är en miljömässigt hållbar ekonomisk verksamhet. För investerare, företag och finansiella institutioner ger Taxonomin jämförbarhet och transparens.

Ökade och mer omfattande krav i hela kedjan

De senaste åren har hållbarhetskraven på samhällets alla aktörer ökat markant. Det är viktigt för alla organisationer att hålla sig uppdaterade kring EU- lagstiftningen och andra regelverk, inte minst eftersom kravbilden utvecklas så snabbt och olika regler gäller för olika typer av verksamheter beroende på faktorer som till exempel antal anställda eller omsättning.

Även om ditt bolag är för litet för att direkt beröras så kan ni indirekt påverkas eftersom ni utgör del av någon annans leveranskedja. Era kunder kan alltså komma att kräva in uppgifter från er rörande ert hållbarhetsarbete, klimatdata eller HR-relaterade nyckeltal, eftersom de i sin tur omfattas av en lagstiftning som är tuffare än den som berör mindre bolag. Det är alltså viktigt för alla verksamheter att hålla sig uppdaterade och att förbereda sig i god tid eftersom kraven är så omfattande och resurskrävande att uppfylla.

Kraven som ställs gäller alla de tre aspekterna av hållbarhet och hela leveranskedjan. Varje aktör förväntas alltså ta sin del av ansvaret för att hantera leveranskedjan på ett miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbart sätt och ta ansvar för hur den påverkar människa och miljö.

Det är mycket tydligt att kraven på transparent och korrekt rapportering och redovisning har skärpts. En viktig del av det arbetet är att kartlägga, analysera, beskriva och hantera de risker och möjligheter som leveranskedjan innebär. Förutom att företag förväntas hantera leveranskedjan på ett hållbart sätt så måste de nu även dokumentera och rapportera kring sitt hållbarhetsarbete på ett allt mer omfattande och allt mer reglerat sätt.

Eftersom kraven gäller i hela kedjan måste företag därmed kravställa sina leverantörer redan när avtal skrivs för att säkerställa att de arbetar hållbart. Det räcker dessutom inte; företag behöver även följa upp och kontrollera att leverantörer och samarbetspartners verkligen gör det som de har lovat, när det gäller allt ifrån miljöhänsyn till skydd av mänskliga rättigheter. Det är det som hållbara leveranskedjor handlar om.

Övning

I förra kapitlet läste ni om Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling. Det är viktigt att som företag kunna förhålla sig till målen och veta på vilket sätt ni bidrar till dem.

Gå in på de globala målens svenska sida och läs mer om dem. Det är viktigt att inte bara titta på rubrikerna utan att faktiskt fördjupa sig i delmålen, annars kan målens innebörd lätt missförstås. Diskutera därefter:

Utifrån vår leveranskedja, vilka av de globala målen är mest relevanta?

Vilka mål bidrar vi till?

Skulle vi kunna bidra mer, eller kommunicera tydligare om det bidrag vi redan står för idag?

Finns det mål som vi riskerar att motverka genom vår verksamhet? Vilka och varför?

Vad kan vi göra för att förebygga och förhindra negativ påverkan?

Länkar

Agenda 2030/Globala målen

https://www.globalamalen.se/

COP

https://unfccc.int/process/bodies/supreme-bodies/conference-of-the-parties-cop

Parisavtalet

https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/climate-change/paris-agreement

FN:s mänskliga rättigheter

https://fn.se/wp-content/uploads/2016/07/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf

FN:s rapport gällande status för de globala målen (2023)

https://unstats.un.org/sdgs/report/2023

CSDDD

https://commission.europa.eu/business-economy-euro/doing-business-eu/corporate-sustainability-due-diligence_en

CSRD

https://www.fi.se/sv/hallbarhet/regler/hallbarhetrapportering

ESRS

https://www.fi.se/sv/publicerat/nyheter/2023/nya-eu-standarder-for-hallbarhetsredovisning-publicerade

Sience Based Targets

https://sciencebasedtargets.org

Taxonomin

https://www.regeringen.se/regeringens-politik/finansmarknad/taxonomi-ska-gora-det-enklare-att-identifiera-och-jamfora-miljomassigt-hallbara-investeringar

AVSNITT 2

Vad är en leverans-kedja?

Hållbara leveranskedjor – en av branschens största hållbarhetsutmaningar

Svensk Byggtjänsts rapport ”863 röster om hållbarhet”, som ni bekantade er med i utbildningen, visar på vilka samhällsbyggnadssektorns största hållbarhetsutmaningar är.
[Ta gärna del av rapporten här.]

En av de allra största hållbarhetsutmaningarna som kom upp var frågan om hållbara leveranskedjor. Dagens leveranskedjor är långa, komplexa och svåra att både kartlägga, kravställa, kontrollera och följa upp, men är något som vi alla i samhällsbyggnadssektorn behöver jobba aktivt med.

Hur kan en leveranskedja se ut?

Utöver filmen i utbildningen som visualiserar hur en leveranskedja kan se ut har vi även nedan exempel från Upphandlingsmyndigheten. Denna illustration ger en förenklad bild av hur en leveranskedja kan se ut för olika bygg- och anläggningsmaterial. Notera att transport också är en viktig del av leveranskedjan och inte ska glömmas bort även om den inte finns med i illustrationen.

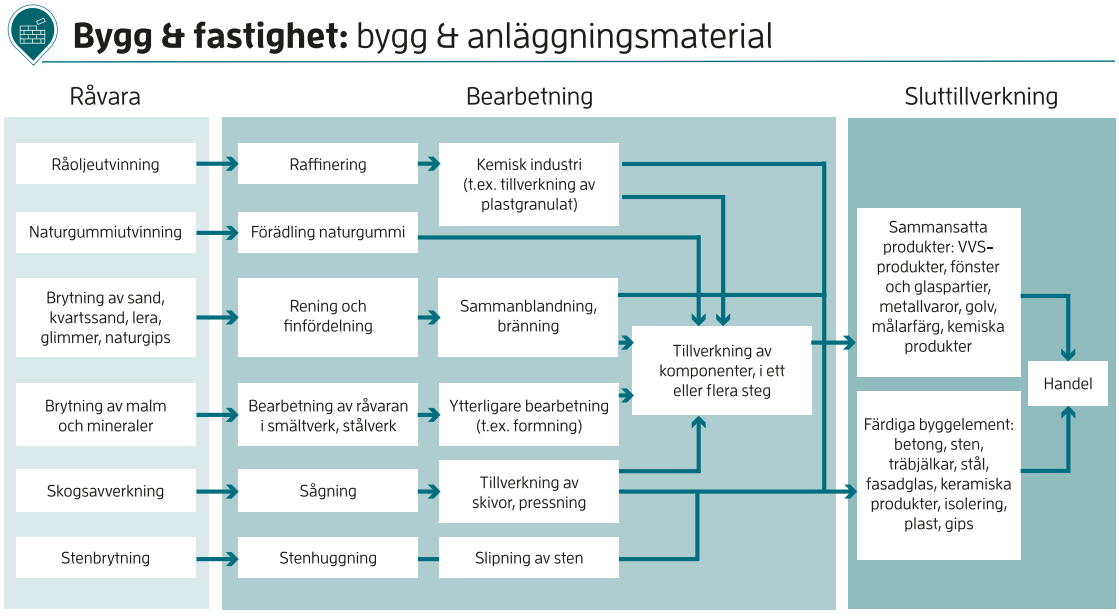

Illustration: Upphandlingsmyndigheten

Övning

Diskutera följande fråga för att lära er mer om er organisations leveranskedjor:

Vilka är våra vanligaste produkter och material som vi köper in/bygger in/upphandlar?

Välj ut två produkter/material att fokusera på för att fortsätta diskutera frågorna nedan:

Hur ser leveranskedjan ut för dessa produkter?

Vilka aktiviteter sker i de olika stegen (sluttillverkning, bearbetning, råvaruutvinning och transport)?

Vilka aktiviteter tror ni är särskilt riskfyllda utifrån hållbarhet?

Rita sedan upp hur leveranskedjan för era valda produkter kan se ut. Ta gärna inspiration och hjälp från Upphandlingsmyndighetens illustration på föregående sida.

AVSNITT 3

Hur gör jag?

Kartlägg leveranskedjan

I avsnitt 2 i utbildningen, “Vad är en leveranskedja”, lärde vi oss att vi har ett ansvar att säkerställa hållbara leveranskedjor, från råvara till färdig produkt eller tjänst. Det är en viktig, omfattande och utmanande uppgift som egentligen aldrig blir helt färdig då vi lever i en föränderlig värld.

Att arbeta hållbart handlar även till stor del om att förebygga och hantera risk. För att kunna göra det måste du förstå hur leveranskedjan som är kopplad till din verksamhet ser ut – du behöver kartlägga själva leveranskedjan.

Det är bra att känna till att kartlägga er leveranskedja inte är detsamma som att spåra hela leveranskedjan. Vad det gäller sluttillverkning bör ni ha kännedom om i vilket land detta sker, men ju längre ned i kedjan vi kommer desto svårare kan det bli att identifiera länder. Det fråntar dock inte ert ansvar att arbeta för kartläggning av kedjan tillika medvetenhet om vilka risker som finns i denna. Ställ gärna frågor till era leverantörer för att hämta kunskap, men ni kan också behöva göra antaganden baserat på information i externa källor för att få en heltäckande bild.

Övning

Fortsätt att lära er mer om de leveranskedjor som ni är kopplade till. Utgå från den tidigare övningen i avsnitt 2, där ni valde ut två produkter, och reflektera samt besvara även följande frågor:

Hur ser leveranskedjan ut från råvara till färdig produkt och hur många led består den av?

Vilka är våra underleverantörer och vad vet vi om dem? Har vi någonsin besökt dem?

Vad vet vi om produkternas innehåll och dess miljöpåverkan?

Var tillverkas produkternas olika delar?

Vad vet vi om förutsättningarna för människor, eller graden av miljöanpassad produktion, i det landet?

Hur ser produktionsprocessen ut?

Vilken påverkan finns på miljön, vilket affärsetiskt landskap rör du dig i och vilka förutsättningar har människorna i leveranskedjan?

Länkar

Swedwatchs Riskanalys av byggmaterial och byggprodukter

https://www.anskaffelser.no/sites/default/files/riskanalyser_pa_byggmaterial_och_produkter_for_oslo_kommune_2017_003.pdf

Upphandlingsmyndighetens riskanalys för bygg- och anläggningsmaterial

https://www.upphandlingsmyndigheten.se/riskanalyser/byggmaterial-och-fastighetsprodukter/bygg--och-anlaggningsmaterial/

Identifiera risker

När du har kartlagt leveranskedjan och börjar förstå hur den ser ut är det dags att börja titta närmre på hållbarhets-riskerna. Från utbildningen har ni fått insikt i att vi är en del av en global leverantörskedja, att många av de olika aktivite-terna i en leveranskedja ofta sker utanför Sverige. När så är fallet måste vi vara medvetna om att nya typer av risker upp-står, att arbetsmarknaden och arbetsvillkor ser annorlunda ut och att lagarna är något helt annat.

Vanligt förekommande risker i leveranskedjor kan exempelvis handla om:

Osäker arbetsmiljö utan tillräcklig skyddsutrustning

Barn- och tvångsarbete

Miljömässiga risker såsom utsläpp till luft och vattendrag

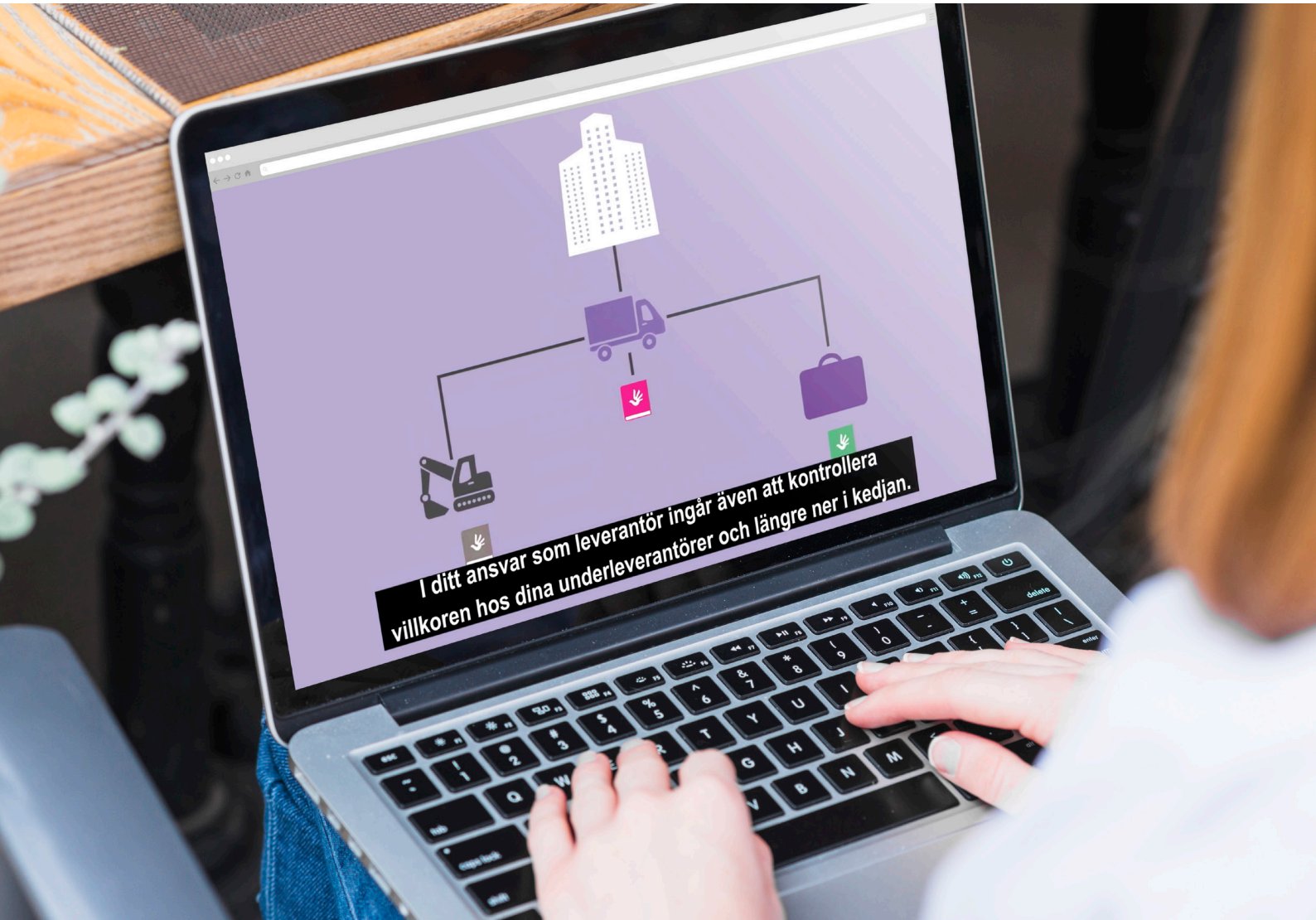
Oskäliga arbets- och anställningsvillkor (låga löner, övertid, inskränkta fackliga rättigheter)

Etiska och ekonomiska risker såsom mutor och korruption

Upphandlingsmyndigheten har publicerat fyra korta informationsfilmer om **mänskliga rättigheter**, **arbetares rättigheter** (dessa två representerar den sociala dimensionen av hållbarhet), **miljöskydd** (den miljömässiga dimensionen) och **antikorruption** (den ekonomiska dimensionen).

Titta gärna på filmerna för att lära dig mer om utmaningar i leveranskedjorna kopplat till de tre dimensionerna av hållbarhet. Notera att filmerna riktar in sig på offentlig verksamhet och upphandling, men det finns mycket värdefull information för att öka er kunskap.

Risker kan identifieras utifrån geografisk lokalisering samt sektorns och produktens egenskaper:

Landrisker. Hur lagstiftning och efterlevnad ser ut i respektive land påverkar i stor utsträckning vilka risker som finns i leverantörsleden, där vissa länder blir på grund av landets förutsättningar automatiskt högriskländer. Förutsättningar som påverkar nivå av risk är exempelvis landets regelverk och styrning, om fattigdom råder, huruvida utbildning erbjuds, om diskriminering, korruption eller konflikter förekommer. För att avgöra om landet är ett riskland eller inte behöver kan man hämta information från externa källor (se exempel bland länkarna på sida 42–43). Ni har tidigare i utbildningen lärt er att hållbarhetsriskerna i Europa är lägre än i andra delar av världen, men självfallet finns det hållbarhetsrisker i europeiska länder som också behöver beaktas.

Sektorsrisker. Vissa sektorer är förknippade med risk, oavsett i världen de förekommer. Exempelvis är risker som stort miljöavtryck och påverkan på lokalsamhällen alltid närvarande för utvinningssektorn.

Produktrisker. Risker som uppkommer vid framställandet av själva produkten. Exempelvis att farliga kemikalier eller tunga maskiner används vid tillverkningen eller att råvarorna till produkten kommer från konfliktdrabbade områden.

Övning

Ni har nu fördjupat er kunskap om vikten av att kartlägga leveranskedjan och identifiera risker. Nu är det dags för er att få en sån heltäckande bild som möjligt över just era leveranskedjor.

På Byggvarubedömningens hemsida finns ett Microsoft Excel-dokument med en exempelmall över riskanalys och kartläggning av leveranskedjan. Fyll i detta dokument så långt det går. Ta gärna hjälp av länkarna på föregående sidor för att skapa en så heltäckande bild som möjligt över hur era leveranskedjor ser ut och vilka risker de är förknippade med.

Ladda ned dokumentet här

Länkar

Adda Inköpscentrals landrisker

Adda Inköpscentral har gjort en sammanställning av Worldwide Governance Indicators, Global Rights Index, Environmental Performance Index och Corruption Perception Index för att se en totalsammanställning över ett lands risker när det kommer till mänskliga rättigheter, arbetares rättigheter, miljön och affärsetik.

https://www.adda.se/aktuellt/2024/uppdaterad-landriskanalys/

Environmental Performance Index

En kvantitativ grund för att jämföra, analysera och förstå miljöprestanda för 180 länder.

https://epi.yale.edu/epi-results/2022/component/epi

Freedom House

Rankar länder eller territorier efter deras politiska rättigheter och medborgerliga frihet.

https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=fiw&year=2024

CSR Risk Checker

Visualiserar vilka risker som finns förknippade med ett urval av produkter samt vilka risker som finns i världens länder kopplat till mänskliga rättigheter, arbetsrättsliga villkor, miljö samt rättvisa affärsmetoder.

https://www.mvorisicochecker.nl/en/worldmap

The ITUC Global Rights Index

Visualiserar vilka länder som är de värsta länderna för arbetstagare när det kommer till deras arbetsrättsliga rättigheter.

https://www.globalrightsindex.org/en/2023

UD:s rapporter om mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i världen

UD:s rapporter innehåller användbar information om situationen i respektive land där Sverige har permanent närvaro och ger bra input för att bedöma risk-nivån i landet.

https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/rapporter-om-manskliga-rattigheter-i-varlden

Global Slavery Index

Land-för-land-uppskattning över antalet personer som lever i slaveri idag.

https://www.walkfree.org/global-slavery-index/map/

Transparancey International Corruption Perception Index

Rankar länder efter deras upplevda nivå av korruption.

https://www.transparency.org/en/cpi/2023

WWF Risk Filter Suite

En rad kartor över nuvarande och framtida vattenrisker och landsprofiler.

https://riskfilter.org/water/explore/introduction

Förhindra och begränsa riskerna

Inte förrän vi förstår hela leveranskedjan och dess risker kan vi börja vidta åtgärder för att hållbarhetssäkra den. Det är även så att risker som har identifierats ska förhindras och begränsas, det är vårt ansvar som företag. Har det i kartläggningen framkommit att leveranskedjan har koppling till högriskländer eller högriskaktiviteter, så ska åtgärder vidtas och följas upp. Se till att ni fokuserar på de mest betydande riskerna som har identifierats.

Att följa upp riskerna kan ske på olika sätt, till exempel genom självskattningsenkäter, platsbesök, revisioner på plats eller framtagande av plan för korrigerande åtgärder. Att samverka med andra aktörer för att minimera risker är också ett lämpligt tillvägagångssätt.

För att uppföljningsaktiviteterna ska vara av värde behöver de utgå från de risker som har identifierats. Om man exempelvis köper en produkt som har användning av farliga kemikalier som största risk, så ska uppföljningsaktiviteterna fokusera på denna risk.

En annan viktig del är den lärande dialogen mellan beställare och leverantörer. Det är så vi arbetar med ständiga förbättringar.

Övning

Se över informationen ni har samlat på er gällande kartläggning av era leveranskedjor samt risker. Diskutera utifrån detta:

Vilka risker anser ni att ni bör börja fokusera på att följa upp?

Är det svårt att prioritera vilka ni ska börja fokusera på?

Hur (på vilket sätt) skulle ni kunna följa upp riskerna i era leveranskedjor?

Finns det något ni kan göra för att minimera risker i era leveranskedjor?

Hur kan ni öka den lärande dialogen mellan beställare och leverantör?

Länkar

Hämta gärna inspiration från Byggvarubedömningens stöddokument ”Frågeformulär till leverantörer” samt ”Uppföljning av leverantörer” i ert arbete med att följa upp era risker. Dokumenten finns tillgängliga både på svenska och engelska och kan laddas ned här:

Frågeformulär till leverantörer (svenska)
Frågeformulär till leverantörer (engelska)
Uppföljning av leverantörer (svenska)
Uppföljning av leverantörer (engelska)

Ett sätt att följa upp sina leverantörer av produkter och material kan vara att bedöma dessa utifrån Byggvarubedömningens kriterier på hållbara leveranskedjor. Gå gärna Byggvarubedömningens utbildning i hållbara leveranskedjor, antingen för dig som beställare eller materialleverantör, för att lära dig mer om vad en bedömning på hållbara leveranskedjor innebär. Läs mer och anmäl dig här:

Byggvarubedömningens webbsida

Lycka till i ert viktiga arbete!

BYGGVARU® BEDÖMNINGEN

SVENSK BYGGTJÄNST